

NEIEVEDAM TIKAI ZIEPJU BURBUĻUS

Voldemārs HERMANIS

Pašlaik aktuāls ir jautājums par Latvijas zinātnes attīstības prioritārajiem virzieniem 2010.–2014. gadā. Daudzus pētniekus nodarbina ne tikai šavas nozares izdzīvošanas vai glābšanas plāni. Šoreiz mazliet par resursiem un pamatiem, uz kuriem balstām savu ražošanu, un kāpēc tik viegli atdodam savu tirgu ārzemniekiem.

Sarunās ar vadošiem dabaszinātņu pētniekiem (RTU, LU, LZA Fizikas un tehnisko zinātņu nodaļa) jaušamas raizes par kritisko stāvokli, kāds izveidojies Latvijas minerālo izejvielu izmantošanā, galvenokārt būvmateriālu un būvizstrādājumu ražošanā. Un ne tikai. Runa ir arī par garām palaistām iespējām enerģētiskā, vides aizsardzībā, mūsu sadzīves vajadzību nodrošināšanā, tā teikt, uz pašu lēses. Par to, ka imports dominē arī tādās jomās, kur Latvija nav nabadzīga ar izejvielām kā valstis, no kurām to visu iepērkam.

No Lietuvas ievadam kvarca smiltis, no Igaunijas – keramzītu un keramzīta blokus, no Polijas – keramiskos apdares un siltumizolācijas materiālus, no Zviedrijas – granti, no Baltkrievijas – romāncementu. Kā atzīst jaunais ģeoloģijas speciālists audzinātājs, LU profesors Valdis Segliņš, «esam nodzīvojušies tiktāl, ka mums nav izejvielas, kuras Latvijā neievestu». Piemēram, Latgalē vairs nav vietas, kur iegūst mālus. Ko līdz 86 atradnes, ja dažādu iemeslu dēļ nevienā no tām nekas nenotiek? «*Latgales keramika* ir Lietuvas keramika, jo tā tagad ievad mālus no Utenas, kas at-

rodas kaimiņvalstī,» saka V. Segliņš.

Kāpēc esam nonākuši situācijā, kad valsts eksports lielā mērā balstās uz mūsu mežu bagātībām un kokmateriālu izvešanu? Kas būtu darāms, lai samazinātu atkarību no izejmateriālu importa, kur Latvija varētu būt savu produktu piedāvātāja arī ārējā tirgum?

Speciālisti uzskata, ka Latvijā teju 20 gadus nenotiek zinātniski pamatoti un sistemātiski jaunu atradņu meklēšanas un zemes dziļi izpētes darbi. Apsikums skāris arī jau zināmās atradnes. Pašplūsmu un atkritumu veicinājis tas, ka kopš 2005. gada 1. janvāra likvidēts Valsts ģeoloģijas dienests kā Vides ministrijas patstāvīga institūcija. Koordinācijas trūkums un valdības(-bu) atsaucības trūkums pētnieku rekomendācijām ir šā bēdu stāsta būtiska sastāvdaļa. To var ilustrēt ar jau iepriekšminētajām kvarca smiltīm, ko kaimiņzemē iepērk Valmieras stikla šķiedras rūpnīca. Lietuvā ir uzbūvēta šo smilšu bagātināšanas rūpnīca. Akadēmiķis Uldis Sedmalis (RTU) ilgus gadus veltījis mūsu pašu Dievzemītes minerālo resursu apzināšanai, izpētei un materiālzinātņu *pieslēgšanai* ražotāju prasībām. «Mēs pa-

ši varētu bagātināt savas kvarca smiltis, kuras mums ir ļoti kvalitatīvas gan Kurzemē pie Ventas krastiem, gan Cēsu rajonā,» ir pārliecināts zinātnieks, kurš tāpat kā viņa domubiedri aizvien jūtas tikai formāli uzklauts. Tāpēc ir tik svarīgi strikti definēt prioritāros virzienus zinātnē, paredzot tajos vietu arī dabas dziļi bagātību apguvei. «Ja būs attiecīga programma, mēs paši varēsim bagātināt savas kvarca smiltis,» saka zinātnieks. Tas pats attiecas uz vairākiem ceļu būvē nepieciešamiem materiāliem, arī dolomīta šķembām. Jau 2002. gadā tika konstatēts, ka «pārtraukta tādu krājumiem bagātu atradņu izmantošana kā Birži, Aiviekstes labais krasts, Pērtņieki, Saikava» (*Latvijas minerālās izejvielas un to izmantošana*, RTU autoru kolektīvs). Vajadzība pēc visādiem materiāliem saistībā ar lielā ceļa Rīga–Maskava sāko būvniecību tikai pieaug. Ja nekas nemainīsies, tad nāksies palielināt savu atkarību no zviedriem vai lietuviešiem, kuriem izturīgas granīta šķembas un dolomīts ir stabila eksportprece.

Profesors V. Segliņš min vēl vienu spēcīgu argumentu, kam šajā krīzes situācijā ir pirmām kārtām sociālekonomiska dimensija. Proti, saistībā ar derīgo izrakteņu izpēti, būvmateriālu ražošanu līdz pat tirdzniecībai nodarbināti vairāk par 50 tūkstošiem cilvēku. Tā ir vesela ķēde, kuras vairāki posmi atrodas ārpus pilsētām un lielajiem centriem. Kāds efekts austrumu pierobežā būtu no tā vien, ja izdotos reanimēt savulaik ne

gluži vārgo drenu un keramzīta rūpnīcu *Kauprava!*

Pieredzējušie zemes dziļi pētnieki un to profesionālie pārzinātāji nepavisam nevedina atpakaļ pie smagiem ķieģeļiem un masīviem blokiem, tā teikt – padomju standartiem. Viņu ieteikums ir zināšanām bagātināti produkti, jaunas tehnoloģijas, starpnozaru risinājumi. Akadēmiķis U. Sedmalis: «Tie jaunie produkti ir, piemēram, siltumizolācijas, skaņu izolācijas materiāli. Mēs strādājam pie tēmām, kas nozīmē videi draudzīgus un enerģijas ziņā efektīvus materiālus. Ar aprēķinu, lai no tādiem materiāliem uzbūvēta māja nelaistu iekšā ne aukstumu, ne siltumu.»

Lai lasītājam nerastos maldīgs priekšstats, ka Latvijā vairs itin nekas nenotiek, jāmin dažas aktivitātes. Pētījumus zemes dziļēs vai pavisam atklātās vietās veic gan uzņēmumi, gan pētnieciskie institūti, gan atsevišķas pētījumu grupas. Taču tas neatceļ akūto vajadzību pēc kopīgas programmas ar valsts atbalstu un taustāmu tautsaimniecisku efektu. «Tā, lai katrs to deķūti nevilktu uz savu puši,» saka V. Segliņš.

Šobrīd zinātnieku uzstādījums «ierosināt LR valdībai pilnīgi atteikties no būvmateriālu un būvizstrādājumu importa vai arī to vismaz ievērojami ierobežot, aizstājot tos ar tādas pašas vai pat augstākas kvalitātes Latvijas ražojumiem» liekas diezgan nereāla vīzija. Cits jautājums – cik liela ir pašreizējo varasvīru politiskā griba mērķtiecīgi iet šajā, nevis bezpalīdzīgi dreifēt pretējā virzienā. ■